

RÉSUMÉS - ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

D. A. CHRISTIDIS, *Sapphica*.

L'auteur de cet article indique:

a) pour le fragment 118 Lobel-Page = 118 Voigt un témoignage chez Nicéas Magistros (*Epist.* 31,5-9 Westerink) et une réminiscence dans un poème attribué à Théodore Prodrome (I 1-4 Miller, *Revue Archéologique* 25, 1873, 252);

b) pour le fragment 148,1 Lobel-Page = 148,1 Voigt une réminiscence probable chez Michel Italicos (p. 152,5-6 Gautier);

c) pour le fragment 156 Lobel-Page = 156 Voigt quatre témoignages: deux chez Nicéas Choniate (*Λόγοι*, p. 18,19-22 et p. 191,22-25 van Dieten), qui plaident en faveur de l'attribution à Sappho de la comparaison *ρόδων άβροτέρα*, un chez Michel Italicos (p. 103,4-7 Gautier) et un chez Constantin Manassès (p. 7,12-14 Horna, *Jahresb. Sophiengymn. Wien* 1901-1902);

d) pour le fragment 210 Lobel-Page = 210 Voigt un témoignage dans une lettre de Nicéphore Ouranos (5,50,1-4 Darrouzès).

L'auteur indique également, pour le fragment 117 Lobel-Page = 117 Voigt, un parallèle dans un épithalame de Nicéas Eugeneianos (v. 23 Gallavotti, *SBN* 4, 1935, 233) et une mention de l'œuvre de Sappho chez Constantin Manassès (279-281 Horna, *WS* 28, 1906, 181).

B. A. ΦΡΑΓΚΕΣΚΟΥ, *Η χρήση της Ομηρικής παρομοίωσης από τον Γρηγόριο τον Ναζιανζηνό*

Στο άρθρο αυτό εξετάζονται όλες οι παρομοιώσεις (απλές και εκτεταμένες) που συναντιούνται στα ελεγειακά και εξαμετρικά ποιήματα του Γρηγορίου του Ναζιανζηνού και συγκρίνονται με τις ομηρικές 1) στη μορφή, 2) στο περιεχόμενο και 3) στο χαρακτήρα, τη λειτουργικότητα και τους τρόπους χρησιμοποίησής τους.

Τα συμπεράσματα από αυτή τη σύγκριση είναι τα ακόλουθα: 1) Μορφολογικά οι γρηγοριανές παρομοιώσεις ακολουθούν σε μεγάλο ποσοστό ομηρικά πρότυπα. 2) Εκτός από ορισμένες παρομοιώσεις με φανερό βιβλική και χριστιανική προέλευση οι υπόλοιπες χρησιμοποιούν όπως και οι ομηρικές θέματα παρμένα από την έμψυχη και άψυχη φύση, τα φυσικά φαινόμενα και την

καθημερινή ζωή, δοσμένα όμως με σχετική ελευθερία. 3) Οι περισσότερες γρηγοριανές παρομοιώσεις —σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στις ομηρικές— είναι κατάλληλα διαλεγμένες για να ταιριάζουν με το περιεχόμενο της ευρύτερης ενότητας στην οποία χρησιμοποιούνται, και μερικές από αυτές έχουν προσωπικό χαρακτήρα. Τέλος 4) ασκούν πολύπλευρη λειτουργία όπως και οι ομηρικές.

D. I. JACOB, *Propositions préalables à l'édition de l'«Εξήγηση» de Tzetzes, II.*

Le premier but de cette seconde série d'observations sur la partie de l'«Εξήγηση» de Tzetzes récemment publiée, est de contribuer à rétablir le texte et à enrichir ou à indiquer des parallèles, à l'aide des anciennes Scholies de l'*Iliade* (édition H. Erbse) et des *Παρεκβολές* d'Eustathe (édition M. Van der Valk), où le lecteur peut facilement trouver réunis les *testimonia* correspondants.

Le second but de cette étude est de compléter, par l'apport d'éléments nouveaux, les propositions qui ont été formulées dans la précédente étude de l'auteur (voir *Annuaire Scientifique de la Faculté des Lettres de l'Université Aristote de Thessalonique* 22, 1984, 145-189 et *Ellinika* 35, 1984, 169-170) et d'examiner plus particulièrement certains points de vue de Tzetzes, comme l'allégorie du complot des dieux contre Zeus et le problème de la parenté entre Patrocle et Achille, ainsi que de réunir des parallèles sur des sujets qui ne sont pas abordés dans les éditions Erbse et Van der Valk déjà mentionnées. Enfin, en soulignant la similitude ou l'identité de certains passages de l'«Εξήγηση» avec ce qu'on est convenu d'appeler les Scholies D de l'*Iliade*, l'auteur entend renforcer l'idée que le savant lettré byzantin a puisé dans ce groupe de scholies.

H. EIDENEIER, *Έλλογο παράκουσμα στον Πτωχοπρόδρομο III.*

Παράλληλα με τη γραπτή παράδοση των κειμένων της τελευταίας βυζαντινής και πρωτονεοελληνικής λογοτεχνίας στη δημόδη γλώσσα διαπιστώνουμε και μια επιμέρους προφορική παράδοση. Ο καθένας από τους δύο τρόπους της παράδοσης επηρεάζει τον άλλο και τον ενισχύει.

Στα γνωστά και τυπικά λάθη αντιγραφής αντιστοιχούν λάθη παρακούσματος. Το «παρ-» ωστόσο εδώ δεν καλύπτει επαρκώς αυτό που κάνει ο καταγραφέας, ότι δηλαδή δίνει υποκειμενικό νόημα σ' αυτό που άκουσε, ακόμη και αν αντικειμενικά έχει επιτευχθεί άλλο νόημα.

Για μια σύγκριση μεταξύ γνήσιας αντιγραφής ή αντιγραφής υπό την επίδραση προφορικής παράδοσης και καταγραφής προσφέρεται πολύ καλά το τρίτο ποίημα του Πτωχοπρόδρομου: Οι αποκλίσεις μεταξύ του χειρογράφου S

και της κατευθείαν αντιγραφής του, δηλαδή του χειρογράφου Α, παρουσιάζουν μεγάλη διαφορά από τις αποκλίσεις μεταξύ S και του δεύτερου σε ποιότητα χειρογράφου Η. Οι πρώτες κατανέμονται στις κατηγορίες: λάθη αντιγραφής, προσωπικό ύφος του γραφέα και βελτιώσεις του κειμένου, ενώ οι δεύτερες στις κατηγορίες: προσωπικό ύφος του γραφέα, διαφορές εξαιτίας βαθμού μόρφωσης, αποκλίσεις ως προς ονόματα, μέτρα και σταθμά, ανακατατάξεις στο στίχο, χρήσεις συνωνύμων, διαφοροποιήσεις στις φόρμουλες ημιστιχίων λόγω συνειρμών και έλλογο παράκουσμα. Κυρίως οι δύο τελευταίες κατηγορίες είναι χαρακτηριστικές για αντιγραφές υπό την επίδραση προφορικής παράδοσης ή και για μια ξεχωριστή αντιγραφή από μνήμης.

G. GOUNARIS, *Les fresques du monastère de Leimon à Lesbos.*

Les fresques qui sont examinées dans cette étude se trouvent dans ce qu'on est convenu d'appeler la crypte de la nef du monastère de Leimon. Elles décorent le mur est et le mur nord de la «crypte» et sont dans un excellent état de conservation.

Sur la conque de l'abside est représenté le Christ Sauveur; sur la voute en berceau sont représentés les diacres saint Avivos et saint Laurent, tandis que sur les parois de l'abside sont représentés les hiérarques saint Jean le Jeûneur et saint Denys l'Aréopagite. Sur le deuxième registre est représenté Jacob bénissant ses douze fils et sur le troisième, le Massacre des saints Innocents.

Sur la niche de la Prothèsis, sur le mur nord, est représenté le Christ de Pitié et, au-dessus, en médaillons, saint Phocas, saint Autonomos et saint Euménios de Gortyne. Le registre suivant du même mur illustre le Ve évangile matinal (έωθινόν) (rencontre du Christ et des disciples Luc et Kléopas). Plusieurs autres figures isolées ont également été découvertes en d'autres endroits de la nef, comme sur la voute en berceau de l'abside centrale et sur l'entrados de sa fenêtre, ainsi que sur l'entrados de la fenêtre de la Prothèsis.

Le programme iconographique du mur est impressionnant. La représentation de Jacob au-dessus du Christ Sauveur est sans doute tirée de l'hymnologie du 14 septembre; quant au Massacre des saints Innocents, il est peint à l'intérieur de la Chaire parce qu'il exprime le sacrifice suprême et qu'il préfigure le sacrifice eucharistique dépourvu de sang.

Ces fresques ne peuvent être mises en relation avec l'école crétoise. Elles ont conservé bien des éléments du XIVe siècle, mais ils sont assez mal compris. La manière dont les visages sont traités nous permet de dater ces fresques de la seconde moitié du XVIe siècle.

L. SUNY MYRSIADES, *Προφορική παραδοσιακή μορφή στην παράσταση του Καραγκιόζη.*

Το άρθρο αυτό θεωρεί ότι, χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της μαρτυρίας του καραγκιοζοπαίκτη και της παράστασης ως οδηγούς κατανόησης, είναι δυνατό να αναπλάσει κανείς την αισθητική ενός καραγκιοζοπαίκτη, που εξηγεί τη θεωρία του καραγκιοζοπαίκτη —αν έχει αυτός θεωρία— για τη γένεση, σύνθεση, ανάπτυξη και αλλαγή στην προφορική παραδοσιακή τέχνη. Μελετώντας τις παραστάσεις του Καραγκιόζη από τα τυπωμένα κείμενα και τις περιλήψεις που σώζονται, μαγνητοφωνημένες παραστάσεις και υπαγορεύσεις και από συνεντεύξεις και βιογραφίες των καραγκιοζοπαίκτων, η μελέτη αυτή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο καραγκιοζοπαίκτης ενεργεί με μια συνθετική διαδικασία που είναι πολύ πιο απλή, ελεύθερη και περισσότερο ποικίλη από όσο υποθέτει κανείς, είτε στη λογοτεχνία της προφορικής παραδοσιακής θεωρίας γενικά, είτε σε ειδικές κριτικές μελέτες των παραστάσεων του Καραγκιόζη. Αυτό δεν είναι περίεργο δεδομένου ότι η προφορική παράδοση είναι προϊόν και έκφραση των αμόρφωτων χαμηλότερων τάξεων. Πάντως, μας βοηθά να καλυτερεύσουμε τις γνώσεις μας για τη φύση, τις ακολουθίες και την περιπλοκή της αυθόρμητης αυτοσχέδιας τέχνης, καθώς επίσης και να επιβεβαιώσουμε ή να αρνηθούμε ορισμένες απόψεις που προκύπτουν από διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις στην προφορική παραδοσιακή σύνθεση.

Η παράσταση του Καραγκιόζη συνολικά έχει αναπτύξει ένα τριμερές πλαίσιο, μέσα στο οποίο συνδέεται διαφορετικά μια περιορισμένη ποικιλία σκηνών. Οι ίδιες οι σκηνές αποτελούνται από μικρές ενότητες, που λέγονται κινήσεις και είναι οργανωμένες με απλές συνθετικές αρχές. Οι σκηνές και τα μέρη των παραστάσεων που αποσπώνται ή μοιράζονται ελεύθερα στα κείμενα συντελούν σε νέες παραλλαγές και σε νέα κείμενα του ρεπερτορίου των παραστάσεων. Ένας συνδυασμός κατευθυνόμενης και ελεύθερης ανάπτυξης συντελεί στην ανάπτυξη και συνέχιση της παράδοσης.

NOTES

M. J. TSITSIKLIS, *Petites émendations II.* — Le texte d'Aristote *Metaph.* α (min.) 2, 994a 22-24: «διχῶς γὰρ γίγνεται τόδε ἐκ τοῦδε ἢ ὡς τόδε λέγεται μετὰ τόδε, οἶον ἐξ Ἰσθμίων Ὀλύμπια, ἢ ὡς ἐκ παιδὸς ἀνὴρ μεταβάλλοντος ἢ ὡς ἐξ ὕδατος ἀήρ» nous a été transmis corrompu; pour reconstituer le passage, Im. Bekker a proposé: «(...) Ὀλύμπια, ἢ οὐχ οὕτως ἀλλ' ὡς ἢ ἐκ παιδός», D. Ross a accepté: «(...) ἐκ τοῦδε μὴ ὡς τόδε (...) Ὀλύμπια, ἀλλ' ἢ ὡς» et W.

Jaeger a éliminé les mots: «ἢ ὡς τότε λέγεται μετὰ τότε, οἶον ἐξ Ἰσθμίων Ὀλύμπια».

Étant donné que le livre a (min.) est un texte mûr d'Aristote, on doit préférer la leçon «διχῶς γὰρ γίγνεται τότε ἐκ τοῦδε· ἢ ὡς τότε λέγεται μετὰ τότε, οἶον ἐξ Ἰσθμίων Ὀλύμπια, ἢ ὡς ἐκ παιδὸς ἀνὴρ μεταβάλλοντος ἢ ὡς ἐξ ὕδατος ἀήρ», qui correspond à une double dichotomie (A - B₁ -B₂): a) entre succession temporelle ou causale et b) entre processus linéaire ou réciproque.

D. A. CHRISTIDIS, *Philémon, fragment 155 Koch: un nouveau témoignage*. — On trouve, dans l'œuvre de Nicétas Eugenēianos *Anacharsis ou Ananias* 567-568, un nouveau témoignage concernant le fragment 155 Koch du poète comique Philémon. Le texte de ce témoignage concorde avec celui que nous fournissent les manuscrits de Stobée qui constituent la seule source qui ait conservé ce fragment. Il est donc très probable que l'auteur byzantin ait eu connaissance de ces vers de Philémon par l'intermédiaire de l'anthologie de Stobée.

KOMNINI PIDONIA, *Une feuille non répertoriée de la bibliothèque de l'Ecole Nationale Grecque de Vienne*. — L'auteur de cet article présente une feuille non répertoriée de la bibliothèque de l'Ecole Nationale Grecque de Vienne, qui comporte un poème composé à l'occasion du mariage de Simon Tsechanis et de Calliope Xanthou qui eut lieu à Vienne en 1872. Le témoin de mariage était le prince Grégoire Ypsilantis.

M. Z. KOPIDAKIS, *Katalεπτολογήματα*. — 1. Archil., fragment 223 W «τέττιγος ἐδράξω πτεροῦ»: à comparer au proverbe grec moderne «πιάνει τὸν τσίντσιρα ἀπὸ τὸ φτερό».

2. Hipponax, fragment 33D «Τίς ὀμφαλητόμος σε etc.»: à comparer à l'expression grecque moderne «... ἀπὸ σ' ἀφαλόκοβγε», utilisée pour lancer une malédiction.

3. Soph. fragment 1135 R. Le deuxième vers peut être complété de la sorte: πῦρ αἰ[έν etc.

4. «Ἡ κατ' Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία», η', 3. Le nom «Ἀπολλῶς» est rapproché, selon une fausse étymologie, du verbe «ἀπόλλυμι».

5. Men. Sent. App. 2,4 Ἴρους τιμήσας etc.: lire Ἴρους τιμήσας... il s'agit du nom propre Ἴρος (le mendiant dans l'*Odyssee*) qui est employé ici comme nom commun (= pauvre, mendiant).

6. Hésychios λ 788. Il s'agit de noms de constellations zodiacales.

7. Angelos Sikelianos, «Le martyre de saint Serapheim...» (*Λυρικός Βίος*)

II, 17-21). Au vers 63, le mot «λάφυρο» doit être remplacé par le mot «λάβαρο» qui est noté en marge, dans le manuscrit du poète.

8. G. Sféris, «Τετράδιο Γυμνασμάτων, Β'» 98, 6. Le vers «ἐνθάδε κείται Ταρσεὺς μὴ γήμας» est emprunté à l'*Anthologie Palatine* VII, 390.

N. D. TRIANTAFYLLOPOULOS, «Οἱ κόλποι τῶν μητέρων». — L'auteur considère comme insoutenable l'opinion de N. B. Tomadakis (revue *Ἄθηνᾶ* 79, 1984, 194), selon laquelle le mot κόλποι dans la nouvelle d'Alex. Papadiamantis «Ἐξοχικὴ Λαμπρὴ» (2.126.22-24) signifie «ἀγκάλαι»; il soutient que le mot, dans ce passage, a seulement le sens de «μήτρα, νηδύς». Par conséquent, la phrase «ἀποσώνω τὰ παιδιὰ εἰς τοὺς κόλπους τῶν μητέρων» signifie «faire l'amour», «avoir des relations charnelles».

Βιβλία και δημοσιεύματα που ἐστάλησαν στὴ διεύθυνση τῶν «Ἑλληνικῶν»*

Adsheed, K., *Politics of the Archaic Peloponnese. The transition from Archaic to Classical politics*, Hampshire 1986, p. 142.

Ἀνδρειωμένου, Γ., Ἡ «μύηση» τοῦ Κάλβου στὸ ἐπαναστατικὸ καὶ φιλελληνικὸ κίνημα τῆς ἐποχῆς του, Ζάκυνθος 1986. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Περίπλους», τεῦχος 8, σ. 217-232.

Ἀνδρειωμένου, Γ., Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου στὰ ἐπαναστατικὰ καὶ φιλελληνικὰ κινήματα τῆς Εὐρώπης, Ἄμφισσα 1986. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Τετράμηνα», τεῦχος 30, σ. 1995-2025.

Conche, M., *Héraclite «Fragments»*, Paris 1986, p. 496.

Δρακόπουλου, Π., Μεσαίωνας ἑλληνικὸς καὶ δυτικὸς, Ἀθήνα 1985, σ. 257.

Κωνσταντέλου, Δ. Ι., Βυζαντινὴ φιλανθρωπία καὶ κοινωνικὴ πρόνοια, Ἀθήνα 1986. Ἐκδόσεις «Φῶς», σ. 411.

Markwald, G., *Die Homerischen Epigramme. Sprachliche und inhaltliche Untersuchungen*. Königstein/Ts. 1986. Verlag Anton Hain. 312 S. (Beiträge zur klassischen Philologie, Heft 165).

McGrew, W. W., *Land and Revolution in Modern Greece. 1800-1881*, Kent 1986, p. XXII, 339.

Μουρίκη, Ντ., Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Νέας Μονῆς Χίου, Ἀθήνα 1985. Τόμος Α', Κείμενο, σ. 303. Τόμος Β', Πίνακες, σ. 365. (Ἐκδοση Ἐμπορικῆς Τράπεζας τῆς Ἑλλάδος).

Μωραλίδη, Ι. Γ., Σαμαριά (Θρύλος καὶ πραγματικότητα γιὰ τ' ὄνομα τοῦ φαραγγιοῦ). Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ «Ὄνόματα» 9 (1984) 3-14.

Oikonomides, N., *Byzantine Lead Seals*, Washington, D. C. 1985, p. 28.

Πιερίου, Π., *Ζωοδόχος Πηγή (ποιήματα)*, Ἀθήνα 1985.

Πιερίου, Π., Ἱστορίες τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τὸ Κάστρο τῆς Ὠριᾶς (Ἀφιέρωμα στὴν Εἰρήνη), Ἀθήνα 1984, σ. 51.

Σταμέλου, Δ., Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Συμπωματικὸ γεγονός ἢ ὀργανωμένη δολοφονία;, Ἀθήνα 1985, σ. 174.

* Τὰ βιβλία ποὺ ἀποστέλλονται στὰ «Ἑλληνικά» γιὰ βιβλιοκρισίαν δὲν ἐπιστρέφονται, ἂν δὲν γίνῃ ἡ κριτικὴ τους παρουσίαση. Στὴν περίπτωσιν αὕτη τὰ βιβλία ἀνήκουν πλέον στὴ βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΑΘ. ΑΛΤΙΝΤΖΗ, ΕΘΝ. ΑΜΥΝΗΣ 38

ΤΗΛ. 222 965, 221 529

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ